

Nuri Pakdil'in Şiir Coğrafyasında Kudüs*

Emir Ali Şahin

Ürdün Üniversitesi, Yabancı Diller Fakültesi, Asya Dilleri, Türkçe-İngilizce Bölümü, Ürdün

Geliş Tarihi: 2017-07-05 Kabul Tarihi: 2017-12-29

Öz

Yazmaya henüz lise öğrencisi olduğu 1950'li yıllarda dergicilikle başlayan ve birçok edebî türde eser veren Nuri Pakdil Türk edebiyatının önemli simalarından biridir. Türk edebiyat camiasında denemeleriyle dikkatleri üzerinde toplayan Nuri Pakdil deneme dışında oyun, günlük, mektup, tercüme ve de şiir türünde eserler vermiştir.

Nuri Pakdil'in şiirleri dışındaki yazılarının çoğu müstakil kitap olarak neşredilmiş; şiirleri ise başta 'Edebiyat' dergisinde olmak üzere değişik dergi ve gazetelerde yayınlanmış; ancak 1997'den sonra müstakil kitap olarak basılmaya başlanmıştır. Nuri Pakdil: "1969'da Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazıt, Rasim Özdenören'le birlikte 'Edebiyat' dergisini çıkarmaya karar verdiğimizde, bizi bu girişime zorlayan etken aslında tekti: ülkü olarak Batıcılığı seçmediğimizi yalnızca yerli düşünceye ve bunun tüm değer yargılarına bağlı olduğumuzu söylemek." diyerek yönünü ve sanatını icra ediş amacını arkadaşlarıyla birlikte açıklamıştır. Bu bağlamda Nuri Pakdil'in şiirinin kaynaklarının ne olduğu daha kapsamlı bir şekilde açıklanmaya çalışılacaktır. Nuri Pakdil'in şiirlerinin iyi anlaşılması için onun yetiştiği çevre ve zihniyet iyi bilinmelidir. Şiir, ele alınırken şairin şahsiyetini iyi tanımak ve onun toplum içindeki konumunu iyi anlamak bu bağlamda değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. O, yerli düşünce dediği İslâmî referansları esas alan yoldaki yürüyüşünden hiç vazgeçmemiştir. Kendisini daima bir İslâm Devrimcisi olarak ifade etmiştir. Yalnız fikirlerini anlatırken edebiyatı fikirlerine feda etmemiştir. Eserlerinde kendine özgü yeni imgeler ve bir biçim oluşturmuştur.

Nuri Pakdil, birçok yazısında özellikle de şiirlerinde "Kudüs" aşkını, bayraklaştırarak derecede bir tutkuyla ifade eder. Onun bu tutkusu Türk edebiyat ve fikir toplulukları tarafından kendisinin 'Kudüs Şairi' diye adlandırılmasına neden olmuştur. Bu yüzden şairin Kudüs içerikli şiirlerinde Kudüs'ü hangi bakış açısıyla ele aldığı önemli ve de incelenmeye değerdir.

Anahtar Kelimeler: Nuri Pakdil, Edebiyat, Kudüs, Kudüs Şairi, deneme, şiir.

---

*21-23 Mart 2017 tarihleri arasında Ürdün/Ürdün Üniversitesinde düzenlenen "Modern Dünya Edebiyatında Kudüs Sempozyumu"nda sunulan bildiri metninin genişletilmiş halidir.

Nuri Pakdil's Poetry Geography Of Jerusalem

*Emir Ali Şahin

University Of Jordan, Foreign Languages of Faculty, Asian Languages, Turkish-English of Department, Jordan

Arrival date: 2017-01-22 Acceptance date: 2017-01-31

Abstract

Nuri Pakdil, who started writing by means of magazine publishing when he was just a high school student in 1950s and who has written in many literary genres, is one of the outstanding figures of the Turkish Literature. Nuri Pakdil not only has attracted attention of the Turkish literary people with his essays but he has written plays, diaries, letters, translations and poems also.

Nuri Pakdil's many writings except his poems have been printed as separate books, the first poems 'Edebiyat', including magazines published in different magazines and newspapers ; but after 1997 it began to be published as a separate ebook. Nuri Pakdil explained his direction and the purpose of pursuing his art together with his colleagues when he said: "When Mehmet Akif İnan, Erdem Bayazit, Rasim Özdenören and I decided to issue the 'Edebiyat' in 1969, actually there was a single factor leading us to this attempt: expressing that we hadn't adopted Westernism as our goal but we were bound up with the native idea and all of its values." Within this regard resources of Nuri Pakdil's poems will be explained more extensively in this study. In order to understand his poems well, one should learn more about the environment and mentality he was brought up with. While dealing with a poem, it is crucial to know the personality of the poet, understand his status in his community well, and make comments accordingly. He has never given up walking on the path that is based on Islamic references and that he called 'the native idea'. He has always expressed himself as an Islamic revolutionist. However, he has never sacrificed literature for the sake of his ideas while explaining his thoughts. He has formed distinctive new images and a specific form in his works.

Nuri Pakdil expresses his love for Jerusalem with a passion in most of his writings, especially in his poems. That passion of him has caused him being given the name 'Poet of Jerusalem' by the unions of Turkish Literature and Notion. That's why, it is important and worth examining the point of view the poet has espoused when he embraced Jerusalem in his poems.

Keywords: Nuri Pakdil, Literature, Jerusalem, Poet of Jerusalem, essay, poem.

---

*Corresponding author: University Of Jordan, Foreign Languages of Faculty, Asian Languages, Turkish-English of Department, Turkish Language Lecturer.

1. GİRİŞ

Önceleri uyaklı ve ölçülü olan her şeye nazım veya manzume denmekteydi. Ancak zamanla bu tanım değişmeye başlamış; her uyaklı ve ölçülü metnin şiir olmadığı düşüncesi öncekinin yerini almıştır. Günümüzde sayısız şiir tanımı bulunmaktadır; "kurallar şiirden çıkar; ne kadar güzel şiir varsa, o kadar doğru kural vardır" sözü bunlardan en yaygın olanıdır. Şiiri, birçok şair kendince tanımlamıştır; Muallim Naci, *İstılahat-ı Edebiyye*¹ isimli kitabında "Söz belîğ olmadıkça şiir olamaz" der. Ahmet Haşim, "Şiir, kelimelerin şarkısı, kelimelerin neşesi, kelimelerin raksıdır." diye şiire tanım getirmektedir. Yahya Kemal ise "Şiir, kelimelerle yapılan bestedir" veya "şiir, nesirden bambaşka bir kimliktedir. Musikiden başka türlü musikidir." diye birkaç değişik şiir tanımı yapmaktadır. Ahmet Hamdi Tanpınar, "Şiir"² isimli eserinde, şiirden ne anladığını ve şiirin her sözünün ayrı bir ifade ve de tanım olabileceği fikrini anlatır. Sezai Karakoç'a göre ise; "Şiir, tüm sanatların kaynağıdır. Bütün sanatlar onun ateşini çalmış, böylece, her sanata şiir yayılmıştır. Bunun içindir ki musiki parçasında şiir, resimde şiir, mimaride şiir, sinemada şiir aranır. Ama yine de şair, şair olarak kalmak ve kaynağını saf ve arı korumak zorunda."³ Şeklinde tanımlanmaktadır. Gülten Akın; "Şiir, çığlıklardır. Kimi kez yalnızlığı seçeriz ya da yalnızlık bizi seçer, korumasız savunmasız. O zaman çığlıklar atarız ölmek ya da delirmemek için. Sesimiz yankılanıyorsa, yalnızlıkla baş edecek gücü verir bize." cümleleriyle şiiri tanımlar. Bu tanımları bir hayli uzatmak mümkün; ama bir de şiiri ve şairleri anlamak için -neden ve nasıl yazdıklarını bilmek- şiir poetikalarına bakmak gerekir. Klasik Türk edebiyatının seçkin şairlerinden Fuzulî, "Şiir, insanlığı yücelten amaçlar doğrultusunda veya insanî değerleri koruma gayesi dışında, sadece nefsanî duyguların, egoistçe arzuların tatmini yolunda yazılırsa çok tehlikelidir ve bu yolda şiir yazan şairler sonunda hüsrana uğrayacaklardır. Olumsuz gayeler dâhilinde değil de iman ve salih amel doğrultusunda şiir yazanlar bu kötü akıbete yuvarlanmaktan kurtulmuşlar ve hatta amaçlarına nail olmuşlardır."⁴ Sözleriyle poetikasını açıklar. Ayrıca Fuzulî; şaire, şiir yazma yetisinin ezelden Allah tarafından bağışlandığını ve Allah'ın yardımı olmadan kusursuz şiir söylenemeyeceğini iddia eder. Fuzulî, şiirin pratikte insana faydaları da olduğunu söyler ki bunları şu şekilde ifade eder: "İnsanın gönlünü hoş etmek ve ismini kalıcı kılmak gibi. İnsanın olgunluğunun ve mükemmelliğinin bir sonucu olan şiir, başlı başına bir ilimdir. Aynı zamanda şiir ihtiras ve aşktan doğan bir sevdadır. Ancak bu seveda ilim ve irfan ile süslenmeli, zenginleştirilmeli ve kuvvetlendirilmelidir. Zira ilimsiz

şiir, temelsiz bir duvar gibidir ve yine ilimden yoksun şiir, ruhsuz beden gibi cansız hareketsiz ve revnaksızdır." Öte yandan; "şiirin asıl sermayesi derttir; gönlünde ıstırap, dert bulunmayan, ciğeri yaralı olmayan insanın şiiri tat ve zevkten uzak olur."⁵ Necip Fazıl Kısakürek, açıklamış olduğu şiir poetikasıyla şiir yazmadaki tavrını net olarak ortaya koymuştur. Necip Fazıl şiir yazmadaki gayesini, "mutlak hakikati arama işi" olarak tanımlamakta, mutlak varlığı Allah olarak kabul etmekte ve şiirinde bu yolda ancak bir araç olabileceğini vurgulamaktadır. Şiirde gayenin basitten karmaşığa doğru gitmek olduğunu vurgulayan sanatçı bu sırayı; "Mutlak hakikat (Allah), Remzilik ve sırrılık, güzellik, heyecan, ahenk, eda." olarak belirlemiştir.⁶ Bu son iki örnek Nuri Pakdil'in şiirlerinin arka planını anlamak açısından birtakım ipuçları verebilir. Rasim Özdenören'in: "Şairi anlamak için biyografisini, duruşunu, ne yapmak istediğini bilmek gerekir" ve "Her şair kendi felsefi düşüncesi çerçevesinden bakar"⁷ düşüncesinden yola çıkarak sanat eseri ile onun yaratıcısı olan sanatçı arasında ayrılmaz bir bağ olduğunu söylemek yerinde bir ifade olsa gerektir.

Nuri Pakdil'in Doğup Büyüdüğü Sosyal ve Kültürel Çevre

Nuri Pakdil'in, doğup büyüdüğü ve kültürel birikimini edindiği şehir olan Maraş, bin dokuz yüz kırklı yıllarda fiili olarak sınırlarla ayrılmış olsa da zihniyet ve ünsiyet bakımından hâlâ çeyrek asır öncesinin ruhunu yansıttığı söylenebilir. Bu düşünce ekseninin içinde olan Nuri Pakdil'in özellikle kendi aile efradı, aile dostları, zamanın hâlihazıra karşı tavır alabilen ve bunu sergileyebilen yetişkin hemşerileri onun kültürel kimliğiyle birlikte esaslı bir duruşa sahip olmasında, ona en azami katkıyı sağlamışlardır.⁸ Nuri Pakdil'in sağlam bir millî ve manevî kimlikle yetişmesindeki en büyük pay kuşkusuz onu yetiştiren aile ve özellikle anneye aittir. Nuri Pakdil'in annesi, "Maraş'tan Halep'e giderek bir yüksekokulda öğretmenlik yapan bir bilginin kızıdır. Halep'te okuyan ve Arapça öğrenen anne, Müslüman bir hanımdır. Oğlunu önüne oturtur, ona Kur'an okur ve açıklar. Bu dersler, hiç çıkmayacak biçimde kazınır belleğine: Zaman zaman, bilinçlendirir onları. Kişiliğinde, ülküsel bir hüznü simgeleştiren anne, sürekli Cezayir öyküleri anlatır çocuğa. Onun düş gücünü, imge gücünü kanatlandıran bu öyküler, ileride yazdıklarının da öz suyunu oluşturacaktır." görüldüğü kadarıyla millî ve manevî kültür birikimine sahip olmanın yanında bilinçli bir hanımdır şairin annesi. Anne, "Komşu kadınlara da

⁵DOĞAN, MuhammetNur, a.g.e. s. 22-27

⁶DOĞAN, Mehmet, "Altı [Beş] Şair, Altı [Beş] Poetika: Necip Fazıl Kısakürek: Şiir, Hakikati Arama İşidir", Yeni Düşünce, İst. 1990

⁷Özdenören, Rasim, Nuri Pakdil: Eylemin Arka Yüzü, *Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhafif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı*, Ocak 2004- Ankara, s. 227-235

⁸PAKDİL, Nuri, *Bir Yazarın Notları-I* (deneme), Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara-1980

¹ Muallim Naci, *İstılahat-ı Edebiyye*, Hzl. Doç. Dr. M. A. Yekta Saraç, İst. 1996

² TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, 2. baskı, Hzl.:Dr. Zeynep Kerman, İst. 1977

³ KARATAŞ, Dr. Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul-2001

⁴ DOĞAN, Muhammet Nur, Fuzulî'nin Poetikası, Ötügen Yayınları, İstanbul, 2002

Kur'an okuyarak açıklar zaman zaman, bilinçlendirir onları." ⁹ Ailenin yanında topluma karşı da sorumluluğunun bilincinde olan annenin, iyi bir Türk-İslam kültürü aldığı ve aldıklarını yaşayan ve yaşatan bir kimliğe sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Nuri Pakdil'in duygu ve düşünce dünyasındaki hassasiyetleri almada annenin tavrı ne kadar etkili olmuşsa onun bir aksiyon ve dava adamlığı hakkında değişik yazar ve araştırmacılar tarafından prezantasyonunu "klas duruş", "klas yürüyüş", "ayağa kaldırış bir kucaklayış", "eylem adamı (aksiyon adamı)", "diri, dik, devrimci bir duruş" gibi ifadelerle yaptıkları şahsiyetinin oluşmasındaki en büyük amillerden bir diğeri de özgün bir kişiliğe sahip olan babanın rolü olarak öngörülebilir. Nuri Pakdil'in babası; "İçindeki devrimci özü, bütün duyarlılığı ile taşıyan bilge bir kişidir. Kur'an'ı okuyup anlamlandırarak denli Arapça bilir. Mülkiyetin tutsağı olmayı aşmıştır. "Yüzü hep önde, şıp şıp suyu damlayan, çok alçak gönüllü bir çeşmedir" baba. Cömert mi cömerttir. "Sakalı da, gerilerden, çok gerilerden suya yansımış, kimsesiz bir tarlanın buğday başaklarıdır. İçindeki kutsal ateşi oğluna aktarır başarıyla. Baba, alışveriş için gittiği diğer kentlerden kitaplar getirerek, yaşanan öz değerleri tanıtarak bilinçlendirmiş, yol göstermiştir ona." Pakdil: "*Elimden tutarak götürürdü babam kutsal gecelerde, bayram gecelerinde; herkes birbirini erinçle esenlese de, o derinlerden gelen ağır, yaman bir hüznün gene de kanayıp dururdu yüzlerde; varınca da ayakkabılarımızı çıkarır (bayramsa, benimkisi mutlaka yeni olurdu), içeri girer ve saflarda yerimizi alırdık; bir katılmaydı bu aileye; bir devinime; cami uzar, genişler, derinleşirdi; sonsuz baba, sonsuz amca, sonsuz dayı, sonsuz büyük baba, sonsuz ağabey, sonsuz kardeş eklenirdik birbirimize; her yere kuş sesleri, çiçek kokuları, hiç görülmemiş eleğimsağmalar dolardı; âdeta kanatlanırdık; gece bile güneşi görürdük, o da isterdi aramızda olmayı; bir mucize mi oluyordu, hiç mi batmıyordu, yoksa hızla doğuveriyor muydu, gerçek bir güneşi görürdüm işte; 'Aaa, güneş!' dediğimi çok iyi anımsıyorum arada bir babama; 'Yaa, yaa; güneş' derdi oda; zaman zaman tavan açılır, uçardık göklerde; insan/kuşlar olur, Akdeniz'in üstünde kayarak, kanatlarımıza değen o tuzlu sularla konardık Afrika'ya!"¹⁰ Yaşadıklarının bu şekilde betimlemiştir. Şair o dönemi özlem, sevgi ve saygıyla anarak,*

"Büyük bir sarı sayfayı
Önüne açıp annem
Açıklardı
Yeni kurumuş sarı üzüm gibi
Babamın aldığı sarı attı
Sarı sayfâ
Sağında yüreğimin

⁹ ÖZALP, N. Ahmet, (Bir Biyografi Denemesi) Anayol Göstericisi Bir Usta Ve -Süren- Uzun Yürüyüşü, *Edebiyat Dergisi Yayınları*, Ankara-1998, s.4

¹⁰ ÖZALP, N. Ahmet, A.g.e. s.4

Sağ anıttı"¹¹

mısralarıyla dile getirir.

Şair'in hayatında aile bireylerinin yanı sıra akrabalarının da etkisi olmuş, onlar da şairin birey ve edebî kişilik olarak yetişmesine olumlu katkılar yapmışlardır. Bu durumu N. Ahmet Özalp; "Bir yandan da sürekli okumaktadır. Daha doğrusu, birlikte yürür okumayla yazma. Daha birinci sınıfta, mutlu bir tanışma gerçekleşir: Okumayı sevdiğini bilen teyze oğlu, bir gün, ona yeni bir dergi getirir. Bu dergi, Büyük Doğu'dur. Bu tanışıklık, bir dönüm noktası oluşturur düşünce ve yazı yaşamında. Daha bir bilinç kazanır, daha bir bilenir."¹² Cümleleriyle açıklamıştır.

Nuri Pakdil, hem Türk-İslam kültürünün dış etkilerden fazlaca yıpranmadığı kendi köklerine sıkı bir şekilde bağlı olan bir Anadolu şehrinde çocukluk ve ilk gençlik yıllarını geçirir, hem de edebî bir sosyal çevrenin içinde yetişme şansına sahip olur. Bir yandan hem hemşerisi hem de zatında yeni yeni filizlenmeye başlayan davasının güçlü şahsiyeti Necip Fazıl Kısakürek ve ona okul olan Büyük Doğu dergisi; diğer yandan Maraş'ta yayımlanan Demokrasiye Hizmet ve Gençlik gazeteleri ile henüz lisedeyken arkadaşlarıyla birlikte çıkarmaya başladıkları Hamle dergisi. Tüm bu edebî okuma ve yazma çevreleri şairin ana izleğinin oluşmasında güçlü bir etkiye sahip olmuştur. Bu hâlihazır, bir bakıma sanatçıya erken yaşlarda bir şeyler üretme fırsatı verir.

Nuri Pakdil'in Şiir Coğrafyasında Kudüs

Şair, müstakil bir şiir kitabı olarak ilk olarak "Sükût Suretinde"¹³ adlı eserini yayımlamıştır. İkinci şiir kitabı olan "Ahit Kulesi"¹⁴ ve üçüncü şiir kitabı olan "Osmanlı Simitçileri"¹⁵ adlı eserlerini de önceki eserleri gibi Edebiyat dergisi yayınları içinde yayımlar. Nuri Pakdil'in dördüncü şiir kitabı olan "Anneler ve Kudüsler"¹⁶, Edebiyat dergisinde, 1970 - 1984 yılları arasında yayımlanan şiirlerinden oluşmaktadır. Bu şiir kitaplarının dışında birçok şiiri "Edebiyat" dergisi başta olmak üzere değişik yayınlar içerisinde dağınık bir şekilde neşredilmiştir. Şair, şiirlerini yayımlarken gerçek adını kullanmaz. Ebubekir Sonumut adıyla yayınlar şiirlerini. Bu durumla ilgili olarak Arif Ay; "Nuri Pakdil, şair olarak değil, yazar olarak toplumun önündedir. Onun, şiirlerinde hep Ebubekir Sonumut imzasını kullanması, şairliğinden

¹¹ ÖZALP, N. Ahmet, A.g.e. s.4

¹² ÖZALP, N. Ahmet, A.g.e. s.9

¹³ Pakdil, Nuri, *Sükût Suretinde*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1997

¹⁴ Pakdil, Nuri, *Ahit Kulesi*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1997

¹⁵ Pakdil, Nuri, *Osmanlı Simitçileri*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1999

¹⁶ Pakdil, Nuri, *Anneler ve Kudüsler*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-2014

çok, yazarlığının öne çıkması hususunda bilinçli bir seçimdir belki de.”¹⁷Şeklinde bir yorumda bulunur.

Dördüncü şiir kitabı olan “Anneler ve Kudüsler” adlı şiir kitabının derlenme ve basıma hazır kitap haline getiriliş sürecini Turan Koç,¹⁸“...bu şiirlerin belli bir sırayla Hüseyin Su tarafından bilgisayardan yeniden ve itinalı bir şekilde yazılarak baskıya hazır hale getirildiğini, onlara ‘Anneler ve Kudüsler’ isminin uygun görüldüğünü ifade etmektedir. Ancak bu ismin cürete dayalı bir adlandırma olduğunu ileri sürerken bu şiirlerin bu güzel ve etkili isme binaen kitaplaşması konusunda vesile-i hasene olmasını umduğunu” söylemektedir. Bu şiirlere verilmiş olan ismin bir tesadüf olmadığını mutlak surette Nuri Pakdil’den teyit alındığını ileri sürmek pek de yanlış olmasa gerek. Buradan hem Hüseyin Su hem de Turan Koç, Nuri Pakdil’in şiirlerinin düşünsel arka planında Filistin, özellikle de Kudüs ana temasına götüren bir eylem olduğunu tespit ve yakıştırmayı bir gerçeği dillendirmek olarak görülebilir.

Neden Kudüs? Kudüs’ü farklı kılan hususiyetler nedir? Kudüs, İslâm Peygamberi Hz. Muhammed(S.A.V)’in Mîraç’a çıkmadan önce ayak bastığı son yeryüzü parçası. Kudüs, Müslümanların ilk kiblesi olan Mescid-i Aksa’yı içinde barındıran şehir. Mescid-i Aksa’ya Müslümanlar Mescid-i Haram’dan önce bir rivayete göre on altı diğer bir rivayete göre on yedi ay dönerek ibadet etmişlerdir. Mescid-i Aksa, Kur’an-ı Kerim’de İsrâ suresinin birinci ayetinde şöyle anılır: “Kulunu (Hz. Muhammed’i) bir gece Mescid-i Haram’dan (Mekke’den), kendisine bir kısım ayetlerimizi göstermek için, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa’ya (Kudüs’e) götüren Allah’ın şanı ne yücedir. Doğrusu O, işitir ve görür.”¹⁹ Mescid-i Aksa’nın, hem ilk kible olarak kullanılması hem de Mîraç olayından dolayı; Müslümanların yanında değerini, saygı ve sevgisini hiç kaybetmediği görülmektedir. Mescid-i Aksa’yı içinde barındıran Kudüs, Müslümanlar tarafından Hazreti Ömer zamanında fethedilmiştir. I. Haçlı Savaşları sırasında kaybedilen Mescid-i Aksa (Kudüs), Selahaddin-i Eyyubi tarafından tekrar Müslümanların kontrolüne geçmiştir. Bu durum,22 Ağustos 1969’da Denis Michael Rohanadlı kişinin Mescid-i Aksa’yı kundaklama girişiminde bulunmasıyla değişmiştir. 1969’da gerçekleşen bu olay ve sonrasında birçok olumsuzluklar yaşanmış ve bu olanlar Müslümanlar tarafından hoş karşılanmamıştır. Kudüs’ün günümüzdeki durumu, 1969’da yaşanan malum olayın benzerlerinin sıkça görüldüğü -Müslümanlarca planlı bir senaryonun uygulandığına inanılan- insanlık trajedisinin yaşandığı bir belde görünümündedir denilebilir

¹⁷ AY, Arif,Nuri Pakdil’in Şiiri, Yedi İklim Dergisi, Sayı: 58, İstanbul, Ocak 1995

¹⁸ Koç Turan, “Nuri Pakdil’in Şiirleri Üstüne”, *Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı*, Ocak 2004-Ankara, s.150-153

¹⁹ Kur’an-ı Kerim Türkçe Kelime Meali. İsrâ Suresi 1.Ayet.Rayıha yayıncılık, Ankara-2006, s.281

Kudüs, birçok Allah nebisinin ve resulünün ömrünü tamamladığı, bir kısmının ise kısa süreli ziyaretlerine ev sahipliği yaptığı şehir. Kudüs ile ilgili birçok ayet-i kerime ve hadis-i şerif vardır.²⁰Bazı Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriflerde Kudüs ve Mescid-i Aksa ile birlikte Filistin de kutsal sözünün içinde zikredilmiştir.²¹ Ayrıca Sezai Karakoç Kudüs’ü, “Gökte yapılip yere indirilen şehir. Tanrı şehri ve bütün insanlığın şehri.” diye betimler.Kudüs ve Filistin ile ilgili İslâmi pencereden bakıldığında elbette ki söz kifayetsiz kalır. Ömer Lekesiz, Kudüs’ün konumunu: “Musevi’nin dilinde ilençle yüklü ağıt, kinle biçimlenen varlık kavgası, Hristiyan’ın dilinde ahdin, vefasızlığın, yenilginin mantıksız serüvenlerin şarkısı. Müslümanın dilinde ebediyet türküsü, kaybedilen medeniyetin, çağdaş zulmün belgesi, fitneye, fesada direnişin destanı Kudüs.”²² Şeklinde özetler.Kudüs, adından da anlaşılacağı üzere yalnız İslâm dini ve Müslümanlar açısından değil, Museviler ve Hristiyanların nezdinde de kutsiyeti olduğuna inanılan ve her türlü sevgi ve saygıya mazhar olan bir şehirdir. NizarKabbani, “Ey İsrâ Gecesi! Ey göklere gidenlerin yolu!” diye hem İslâm peygamberi Hazreti Muhammed’e hem de Hristiyanların peygamberi Hazreti İsa’ya seslenir. Kudüs’ün bu durumu birçok Türk şair ve yazarını da etkilemiştir. Bu sanatçılardan biri de şair ve yazar olan Nuri Pakdil’dir.

Nuri Pakdil, kendini konumlandırırken Anadolu, Balkan ve Ortadoğu insanı olarak belirtir. Bunu; “Türk ulusu Orta Doğu uygarlığını oluşturan uluslardan biridir.” Yine, “Bir ulusun çağ içindeki konumunu uygarlığı belirler. Bizim de Orta Doğu uluslarının da İslâm uygarlığı içindeki yerlerimizi bilinçle saptamamız gerekiyor.”²³ Benzer ifadeleri, “Orta Doğu ulusuyuz ezginlik kalkmalı üstümüzden²⁴ burada da bulunmaktadır. Bu düşüncelerden yola çıkarak şairde oluşan Kudüs algısının bir ortak tarih ve kültür düzlemi üzerinden gerçekleştiğini söylemek mümkün olabilir.Şair, tüm bu tarih ve kültür(ortak İslâm kültürü) diye bahsettiği değerleri ‘yerli düşünce’ diye ifade eder. Şair, yerli düşünce ve buradan imge olarak kullandığı ‘Kudüs’ ile yabancılaşmaya karşı bir mücadelenin içinde kendini ifade etmek istemektedir demek onu anlamada bir adım olabilir. Bu, sahiplenme aynı zamanda bir ‘varolma’, kendini yaşama ve yaşatabilme de olabilir. Tanzimat döneminden sonra

²⁰ Kur’an-ı Kerim Türkçe Kelime Meali. (Bakara Suresi 114, Al-i İmran Suresi 37-39, Maide Suresi 20-21, A’raf Suresi 137, İsrâ Suresi 1 ve 7,Meryem Suresi 11,Enbiya Suresi. 69-71, Mü’minun Suresi. 50, Sebe Suresi 12- 14), Rayiha yayıncılık, Ankara-2006.

²¹ Hadis-i Şerif: “Yolculuk ancak şu üç mescidden birine olur: Benim şu mescidime, Mescidi Haram’a ve Mescidi Aksa’ya.”(Müslim, Kitâbu’l-Hacc, 15/415, 511, 512) Bir diğer Hadis-i Şerifte: “Allah, Arış ile Fırat arasında mübarek (bereketli) kılmış ve özellikle Filistin’i mukaddes kılmıştır.”(Bu hadisi Müslim, İman, 282; Münavi, et-Teysir, 1/248’de rivayet etmiştir.

²² Lekesiz, Ömer, *Sevgilinin Evi*, Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ankara Ocak 2004, s. 161-172

²³Pakdil, Nuri, Biat I, s.35-77

²⁴Pakdil, Nuri, Biat II, s.32

birçok aydın kendi kültür ekseninde önce şüpheye düşmüş sonra ise kopmuştur.Recep Duymaz bu tip aydınlara, Tanzimat döneminde Beşir Fuat, Milli edebiyat döneminde Abdullah Cevdet ve Cumhuriyet döneminde Orhan Veli'yi örnek göstermektedir.²⁵ Ancak bu kopma sadece Türk aydınına değil bu coğrafyalarda yaşayan hiç kimseye iyi şeyler getirmemiştir. Bu ortak tarihten ayrılma ile ilgili Türk aydınının/insanının konumunu Erol Güngör,“19. Yüz yıl Batılılaşmanın seçilmesiyle ‘ortak tarih’ bilinci aşınmaya ve bu evrensel işlev de sona ermeye başlamıştır.Bunun sona ermeye başlamasıyla ki konumlandığımız coğrafyada kan ve gözyaşı eksik olmamıştır.”²⁶Sözleriyle ifade eder.Bu çağın vebasına her sanatçı ve düşünür kapılmamış ve önceki konumunu koruma veya ona dönme yoluna girmişti denebilir.Nuri Pakdil, ana eksenden –önceki konumdan- hiç kopmadan yoluna devam eden sanatçılardan biri olarak görülmektedir. Bu genel (ortak tarih) kanıdan özele(Kudüs'e) gelindiğinde sanatçı bunun oluşum aşamalarını bizzat kendisi anlatmaktadır.

Nuri Pakdil'e Kudüs sevgisinin nereden geldiği sorulduğunda; “Öte yandan benim Kudüs sevgim, çocukluğumda sevgili annem Vecihe Hanım'ın bana yoğun bir şekilde Kudüs sevgisi aşılması ile başlamıştır. Elbette, babam Emin Efendi Hoca da bana mütemadiyen Kudüs sevgisi aşlamıştır.”²⁷Şeklinde yanıtlar.

Nuri Pakdil Kudüs için; “Benim dünyamda, İstanbul'un özel bir yeri, Kudüs'ün daha özel bir yeri vardır. Mekke, Medine, Kudüs ve İstanbul sevilmeden hayatın, yani varoluşumuzun hikmeti kavranılamaz. Bizim için özel bir konumu vardır Kudüs'ün. Ezelî ve Ebedî Ulu Önderimiz Hz. Muhammed'inMiraç'a yükselirken en son ayak bastığı yer Kudüs'tür. Bizim eylemimizin evrenselliği oradan başlamaktadır. Kudüs'ü bunun için çok düşünmeli, çok sevmeliyiz.”²⁸ Biçiminde düşüncesini sarf eder ve bunu;

“Kudüssüz ve İstanbulsuz aşk yoktur!”²⁹Mısrasıylaşırselleştirir.Yine,

“Kudüs'ü İstanbul gibi görüyorum
İstanbul'u Kudüs gibi görüyorum

ve onun için günün muayyen saatlerinde Kudüs'ü düşünme saati vardır;

İstanbul güneye doğru akar,
Kudüs de kuzeye doğru çekilir”

²⁵Duymaz, Recep,*Bilinç Yüklü Metinler*, Düşünsel, Entelektüel, Muhalef Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ankara Ocak 2004,, s.128-132

²⁶ Güngör, Erol, “Koptuğumuz Dünya”, Türk Kültürü ve Milliyetçilik, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1975, s.245

²⁷Pakdil, Nuri. Tüm Karanlığa Yiğit Direniş: KONUŞMALAR 2, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara-2016, s. 125

²⁸ Pakdil, Nuri. A.g.e, s. 121

²⁹ Pakdil, Nuri.Otel Gören Defterler 5, Edebiyat Dergisi Yayınları, II. Basım, Ankara-2014

Dizeleriyle şair somut öğelere soyut işlevler yükler. Bir yerde eşyaya can ve ruh katarak fizikî kuralların dışına çıkar. Şair Kudüs'ü bir düşünce veya edebiyat objesi olarak değil hayatının da bir ayrılmaz parçası yapmıştır. Nuri Pakdil çoğu zaman evini değiştirir, İstanbul'dan Ankara'ya veya Ankara'dan İstanbul'abazen de aynı şehir içerisinde. Bu ev değiştirmelerde evdeki bütün eşyaları elden çıkarır; ancak sadece bir yazı makinesi, çantası ve bir de “Havadan çekilmiş Kudüs fotoğrafı” nı yanında götürür.³⁰

Türk edebiyatında birçok sanatçı şair/yazar bazen işledikleri konularla, bazen üsluplarıyla, bazen ideolojik yaklaşımlarıyla, konumlandırılırlar. Nuri Pakdil'in sanatının ana gövdesini öncelikle Orta Doğu olmak üzere tüm İslâm coğrafyası sonrasında ise Filistin/Kudüs temaları ele alınarak genelden özele doğru bir tasnif yapılabilir. Şairin şiirlerindeki buözel Filistin/Kudüs temasıçoğu zaman diğer şiirlere göre daha baskın halde bulunur. Araf³¹ şiirinde genel kapsama, Anneler ve Kudüsler³² şiirleriyle Filistin/Kudüs özeline yoğunlaşmıştır denilebilir. Araf şiirinde;

ARAF

II

Konuşma sırası geldi mi bana anne
ortadoğu çocuğu değil miyim anne
düşünüyorum o halde savaşıcağım anne

.....

Savaş benim arkadaşım anne
durmadan mukavemet anıtları dikiyoruz her
santimetre karesine ortadoğunun
Bölünemez ortadoğu
sınır
taşlarıyla

“Savaş benim arkadaşım / durmadan mukavemet anıtları dikiyoruz” mısralarında gerçek bir yaşanmışlık ve realiteye teslim olmamayı o coğrafyanın insanıyla içselleşerek ifade eder. “Ortadoğu çocuğu değil miyim anne”, “Bölünemez ortadoğu / sınır / taşlarıyla” mısralarındaki ifadeleriyle kendini İslâm coğrafyasının bir parçası olarak görmekte ve böyle görülmesini benzer

30 TRT NURİ PAKDİL BELGESELİ “ASLA VE DAİMA NURİ PAKDİL /İnsana Dair”

31 Pakdil, Nuri.Araf (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.18

Pakdil, Nuri. Anneler ve Kudüsler I, (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.54

Pakdil, Nuri. Anneler ve Kudüsler II, (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.56

Pakdil, Nuri. Anneler ve Kudüsler III, (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.58

Pakdil, Nuri. Anneler ve Kudüsler IV, (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.62

Pakdil, Nuri. Anneler ve Kudüsler IV, (Şiir). Edebiyat Dergisi Yayınları, 4. Basım, Ankara-Kasım 2015, s.67

sözcükleri tekrar ederek şiire bir dinamizm getirdiği görülmektedir. Tüm İslam coğrafyasını özellikle tam bağımsızlığına kavuşamayan Müslümanları konu edinir şiirlerine. Rahman şiirinde;

inanınca duanın gücü artar
tutsaklık eridi
bir akımdır geçen yüreğimden
en uzaktaki bir Müslümanın yüreğine

/varoluş sevmenin ekonomisi/
Baktığın yerlerde gölge
rahman rahîm
bir kutsal bölge

(.....)

bir güzel geyik gibi
özü tarihin
anlamı yaşamının –her savaştının-
bir muştı büyütüyorum yüreğimde
bileklerimiz gücüne doğru işleyen
birasya direnci
afrika siyah inci
en çok şimdi anlıyoruz ömer'iali'yihasan'ı ve
osman'ı

/keskin nişancı
Olarak
İlerliyoruz/

Bu şiirde kullanılan, “duanın gücü, tutsaklık, bir akımdır, varoluş, kutsal bölge, her savaştının, bir muştı büyütüyorum, asya direnci, keskin nişancı” gibi birçok ifade ve terimle şair, şiirinin ana izleğine kaybolan insan hak ve hürriyetini yeniden kazanma için verilen veya verilmesi gereken mücadelenin özünü yerleştirmeye çalışır. Şairin, sözcük ve terimleri mesajlarına uygun ve bilinçli bir şekilde seçtiği görülmektedir. Seçilen sözcük ve terimlerde bir bilinç vardır ki bu sözcüklerle şair, okuyucuya bir eylem için seçilmiş olmanın farkındalığını vermek ister. Şair, sözün gücünü birbirini tamamlayan veya çağrıştıran ifadelerle sağlamlaştırmak ister. İncil'deki “Önce söz vardı.” İfadesini Goethe, Faust'ta, “Önce eylem vardı.” Şeklinde tercüme ederek belki de sözün eylemsel gücünü doğrudan söylemek istemiştir. Sözdeki hareket ve eylem gücü tarihin her çağında hem söyleyen hem de muhatapları tarafından çok iyi anlaşılmış; öyle ki Fransız İhtilalının en etkin kişilerinin çoğu edebiyatçıları olmuştur demek tarihi bir gerçeği dillendirmektir belki de. Yine birçok tarihi şahsiyetin edebiyat sanatçıları bu gücünden istifade etmeye çalıştığı görülmüştür.

“inanınca duanın gücü artar”

Şiirde ‘inanmak’ sözüyle başlayan ve ‘tutsaklık eridi’ imgesiyle devam eden düşüncelerin bağımsızlığa inanmakla Allah'a inanmaya giden yollar arasındaki paralellik ilişkisi olduğunu söylemek mümkündür. Bu durum şairi yıllar önce aynı insiyaklarla hareket eden Türk milli şairi Mehmet Akif'in

“Doğacaktır sana va'dettiği günler hakkın”

Ve

“Hakkıdır, hakka tapan milletimin istiklâl!”

Mısralarına götürür.

Nuri Pakdil İslamî referansları kendi benliğinde taşıyan bir sanat adamıdır. Ancak, Nuri Pakdil'in şiirinde kullandığı ifade ve terimlerin İslam mistisizmini esas alan şairlerin şiirlerine benzemediği açıktır. Savaş, savaşçı, bilek gücü, mukavemet, tutsaklık...vb. bu gibi ifadelerin bu zihniyette olmadığı aşikâr. Bu şiirlerin özü yerli; ama şekli, söyleniş tarzı yazanın temsil ettiği zihniyete aykırı demek abartı sayılmasa gerek. İslamî gelenekten beslenen klasik şairlerle Nuri Pakdil ve arkadaşlarını karşılaştıran Rasim Özdenören, onların şiirleriyle ilgili; “Gerçekten de Yunus Emre'nin, Fuzuli'nin şiirlerinin İslamî olduğu hususunda kimsenin kuşkusu yok, ama bir Erdem Beyazıt'ın, Cahit Zarifoğlu'nun şiirleri söz konusu edilince, bu şiirlerin nereye konulabileceği hususunda duraksanmaktadır.”³³ Değerlendirmesini yapar. Bu şairlerin şiirlerinin temsil ettikleri zihniyete muğayyir olduğu ve tartışıldığı durumun gerekçesini Mehmet Narlı; “Bu şiirin İslamiliğinin tartışılmasının, hatta Marksist şairlere benzetilmesinin bir sebebi de kullanılan dil, biçim ve geleceğe dair olan ihtilalcî havadır.”³⁴ Biçiminde açıklar. Pakdil'in şiirlerinde öz öğeleriyle biçim öğeleri birbiriyle uyum içerisindedir. Şiirlerde ritim ve acıcılık düşünce yoğunluğuna rağmen kesintiye uğramadan devam etmektedir.

Parmaklarımız karardı bir geyik karnı oluverdi
ileride görüyoruz putu kıran İbrahim'i
bizi yanına çağıran İbrahim'i
bizi özgür eden
putu kıran özgür eden
hep ateşte yanmayan güçlü İbrahim

Bu mısralarda Ortadoğunun kadim tarihine bir göndermeyle birlikte emperyalizmin ezen, sömüren maddi gücüne karşı haklılığı bayraklaştıran maneviye üste çıkararak nihai galibi kendince isimlendiren ifadelerle yer verdiği görülmektedir. Şair birçok yazısında ve konuşmasında kendini “İslâm devrimcisi” olarak takdim eder. Bu durum şairde zihniyette devamlılığa önem vermesine rağmen, eylemde sürekli değişen bir devinime giden bir düşünce tarzı oluşturmuştur denilebilir. Aynı zamanda insanlık için en kutsal olan özgürlük fikrinin tüm putları yok edeceğine inanan güçlü bir eylem fikrini her daim yineler sanatçı. Şiirin anlam katmanlarında insani argümanları bir şekilde gösterilmektedir.

³³ Özdenören, Rasim. *Ruhun Malzemeleri*, Risale yayınları, İstanbul-1986, s.37

³⁴ Nurullah Çetin, Ramazan Gülemdam, Mehmet Narlı, *Tanzimat'tan Bugüne Yeni Türk Edebiyatı / Şiir İncelemeleri*, Kesit Yayınları, Üçüncü Baskı, İstanbul-2012, s.292-293

Değiştirdi at mitralyöze sokaklarında Ortadoğu'nun
ve deve her eve sevinç taşıdı durmadan onurlu”

Şairin, dünü doğal yaşamıyla huzurlu olan coğrafyanın
bugünü kendisiyle kendine zulmeden insanlardan
muzdarip olduğunu ifade ederken bir yandan da “at-
mitralyöz” tezadıyla ve “devenin her eve sevinç
taşımasıyla çağa ironik bir bakış vardır. Ortadoğu'daki
her türlü kuşatılmışlığın bir gün doğal seyrine döneceğine
insan haysiyetine zarar veren silah ve silahlanmanın ayak
çekeceği günün çabuk olacağına bir gönderme olduğu
söylenebilir bu mısralarda.

Nuri Pakdil'in, Kudüs tutkusunu en etkin şekilde ifade
ettiği şiirleri kuşkusuz “Anneler ve Kudüsler I, II, III, IV,
V” adlarıyla kaleme aldığı eserleridir. Şair bu şiirlerde
ana temaya uygun kelimeler, terimler ve semboller
kullanır. Bu seçkiler, onun bakış açısını ve üslubunu da
şekillendirmektedir. Nuri Pakdil'in şiirindeki çağrışımları
ve imgeleri; Kudüs/Filistin ekseninde “sevgi/özlem” ,
“sahiplenme/savunma” ve “acziyet/umut/hâlihazır” gibi
kavramlarla tasnife çalışmak makul olabilir.

Sevgi/özlem bazen şairin yaşadığı çocukluk dönemi
annesinin anlattığı hikâyelerle özdeşleşir: “Cezayir'e
atlarla gidilirdi / Babam atla başa gelirdi... Bazen şairin
mısralarında Hazreti Resulün Miracına çağrışımlar vardır:

Soluğunda gül kokusu
Okunan ve bitmeyen bir sayfa
Gibi
Beni çeker bir girişime

Hazreti Peygamber sevgisi çok kesif bir şekilde işlenirken
bu duygunun doyumsuzluğu ve sonsuzluğu şairi cezbeden
bir durum olarak ortaya çıkar. Bu duygu şairi aynı
zamanda harekete geçiren ve ona dinamizm kazandıran en
önemli unsur olarak dile getirilmektedir bu
mısralarda. Bazen şair müşterek özlem ve tutkuların
yaşandığı kadim peygamber kıssalarıyla sevgi ve özlemini
dile getirir:

Tûr Dağını yaşa
Ki bilesin nerde Kudüs
Ben Kudüs'ü kol saati gibi taşıyorum

Kudüs İslamiyet'le birlikte diğer dinlerce de kutsal
görölmüş olup her devirde insanları kendine çekmeyi
sürdüren bir şehir olmuştur. Ki şair burada hem ortak
sevgiliden bahseder hem de kendisinde Kudüs sevgisinin
bir tutkuya dönüştüğünü ve bedeninin ayrılmaz bir
parçası, bir özdeşi olan kol saati gibi yanında, özünde
taşıdığını ifade etmektedir. Şair, ayrıca;

Ayarlanmadan Kudüs'e
Boşuna vakit geçirirsin
Buz tutar
Gözün görmez olur

Mısralarına da kalbinin, ruhunun ve de beyninin
merkezine de Kudüs'ü yerleştirir şair. Her bakışta, her
görünüşte ve bakış açısında Kudüs vardır. Şaire göre
sevgi ve özlemde tek istikamet Kudüs'tür. Şair, kendisiyle
birlikte okurunu da harekete geçiren, bir eylem, bir uyarı,
niteliğinde bu sözleri sarf ederken çağın hastalığına
kapılmış olan “Homo Economicu” insan tipine bir isyan,
bir tepki koyma da vardır denebilir. Çünkü şaire göre
insana insanî değerleri kaybettirmede en büyük etken onu
–yani insanı– her türlü manevi iklimden uzaklaştırarak
sadece ve sadece metanın cenderesinde öğütülme olarak
öngörür. Bu durumu yani ‘hep maddiye yatırım yapan
manevi ikinci plana atan, düşünceyi çağın vebası olarak,
görür ve eleştirir şair.

Nuri Pakdil'in başta şiirleri olmak üzere eserlerinin
tamamında temel duygu ve düşünce, davasını
“sahiplenme /savunma” üzerine kurulmuştur denilebilir.
Şair, Edebiyat Dergisinin ilk sayısında "Kalemin Yüğü"
başlıklı yazısındaki; "Çağdaş edebiyatımız, Mutlak
Kitab'ın izdüşümü kollayıcısı olmadan, yerli düşünceyle,
yerli duygularla yeniden alışverişe girişmeden gelişemez
diyorum. Ne işi var ülkemizde Batıcılığın, Marksizm'in?
Bunlar yabancılaştırıyor beni. Edebiyatın yabancılaşması
demek ölümü demektir ülkenin."³⁵ Sözleriyle sahiplendiği
ve savunacağı ‘dava’yı dile getirmektedir. Yerli düşünce,
yerli sanat ve yerli bilim insanı; ülkenin içine düştüğü
buhrandan çıkabilmesi için gereken tek istikamet
‘yerli’lik olarak belirlenmiştir Pakdil'e göre. Yerli
kavramı yani milli olma mefhumuyla örtüşmektedir. Milli
olmadan evrensel ulaşamayacağı kanaati hâkimdir
şairde. Önce kendin ol, sonra diğerlerini anlamaya ve
anlatmaya çalış düsturu. Şairin temel prensibi
vedüşüncesi budur. Filistin/Kudüs meselesinin onda bir
ufuk kaynaşmasına vesile olduğu görülür. Bu saikle
sahiplenme/savunma ana izleğinde yürür daima. Nuri
Pakdil, Kudüs'ü ‘bizim şehir’ olarak ifade eder;

Güz suları bizim şehrin önünden akar
Kış savunması
Bizim şehir üs öbür şehirlere
Dakka şimdi bir doğu kamerası
Ölümü çeken

Dakka, Gazze, Kudüs şairin şiirinde hüznün, ayrılığın ve
ölümün sembolleştirildiği birer yeryüzü parçası olarak
gösterilmektedir. Sahiplendiği/savunduğu davasını
samimiyetini hiç kaybetmeden ısrarla ve usanmadan dile
getirdiği görülür. Çünkü o ;“Kudüs sevilmeden insanlığa
girilemez. Bizim için hâlâ da özel bir konumu vardır.
Kudüs'ü savunmak gerçek bağımsızlığı savunmaktır.”
der. Şair NizarKabbani de insanlığın kurtuluş yolunun
Kudüs'ten geçtiğini ifade eder;

Ey Kudüs, ey hüznler şehri
Ey gözlerinden kocaman yaşlar akan
Kim durduracak düşmanları

³⁵ PAKDİL, Nuri. "Kalemin Yüğü", Edebiyat Dergisi, 1969, s.1

Üzerine çullanan, ey dinlerin incisi
Kim silecek kanları duvarlarından
İncil'i kim kurtaracak
Kim kurtaracak Kur'an'ı
Kim kurtaracak Mesih'i kendisini öldürenlerden
İnsanlığı kim kurtaracak

Şairin bu mısralardaki “hüzünlü şehir, dinlerin incisi” gibi tamlamalarla beraber; “İncil'i ve Kur'an'ı kim kurtaracak?” ve “İnsanlığı kim kurtaracak?” mısraları Nuri Pakdil'in mısralarıyla aynı ağızdan çıkmış hissi verecek kadar paralellik göstermektedir. Yine;

Yüreğimin yarısı
Mekke'dir,
Geri kalanı da
Medine'dir
Üstünde bir tül gibi
Kudüs vardır

Mısralarıyla şair, kalbinde ve zihninde kutsiyetine binaen bir sıralama yapar şehirleri. Bu isimlerle bir yerde diğer şehirleri tek hedefe yönelme eğiliminden dile getirir denilebilir. Yani kesrette vahdeti bulma düşüncesi. Ortak değerden en zirveye çıkma duygusu hâkimdir denilebilir belki de. Şairin şiirinde bir intifada eylemine katılan “fedai”nin duygularıyla aşına olma, hem dem olma durumunu da görmek mümkündür;

Eylem öğlesi
Gülkurularını birbirine bağladık
Ekmeğimize bulaşan çağın hakkını
Kitabı açarak
Yonttuk

Atilla İlhan, "...ancak öz öğeleri ile biçim öğeleri arasında başarılı bir denge kurulabilirse, ortaya çıkan yapıt bir sanat yapıtı olur."³⁶ Diyerek sanat eserinin çerçevesini belirler. Nuri Pakdil'in şiirlerinde bu iç dış uyumu seçilen ifade tarzıfazlasıyla mevcuttur denilebilir. Şairin Kudüs içeriğiyle oluşturduğu şiirlerde, Kudüs'ün geçmişini ve şu anki halini yansıtan durumunu ifade eden imge, sözcük ve terimleri fazlasıyla görmek mümkündür. Kudüs/Filistin odaklı şiirlerinin en geniş kapsamlı ve de en çok söz götüren mısraları “acziyet/umut/hâlihazır” muhtevalarını dolduran özgün ifadelerde olduğunu söylemek mümkündür. Şair her halükârda umudunu kaybetmez, bir yandan da kitlelere umut aşılamaya çalışır;

Gel
Anne ol
Çünkü anne
Bir çocuktan bir Kudüs yapar
Adam baba olunca
İçinde bir Kudüs canlanır

Yürü kardeşim
Ayaklarına bir Kudüs gücü gelsin

Turan Koç, “Nuri Pakdil'in şiirleri bağlı bulunduğu İslâm medeniyetinin ‘ontolojik’ ve ‘epistemolojik’ kırılmalardan dolayı yaşadığı sarsıntının acısını duyan ve duyurmaya çalışan bir şiirdir. Bu bakımdan, bu şiirlerde yükseliş dönemlerinin coşkusundan çok karmaşa ve fetret dönemlerinin sancısı ve direnci okunur. Bu şiirlerin bir göz gibi oluşları ve zaman zaman acı bir kahkahaya yaslanmaları bu yüzdendir. Acı, direnç ve lirizm iç içe.”³⁷ Cümleleriyle açıklar Pakdil'in şiirini. Bu şiirde de görüldüğü gibi şairin kutsal ‘dava’sının odağında aile (anne-baba) vardır. Buradan da anlaşıldığı gibi çocuğa ruh aşılama, onu bir ulvi kahraman olarak şekillendiren, yüce ülküye fedai yetiştiren yegâne varlıkların başında anne gelir. Baba, gerçek bir baba, idealist bir baba, kimliği ve kişiliği olan bir babaysa; onun çocuğu da Kudüs ruhuyla, Kudüs bedeniyle kılıç/kın misali içi dışı ideal biri olarak mefkûredeki yerini alır. Şairin şiirinde hep umut aşıladığını görmek mümkündür. Şairin bir yandan umut dağıtırken mısralarında diğer yandan hâlihazırda illendirmekten de kaçınmadığı görülür. Bu mısralar Türk şiirine sosyal realizmin en iyi uygulayıcısı ve şairle ortak mefkûreye sahip olan Mehmet Akif'in şiirlerini anımsatır okura. Pakdil'in şiirine semantik açıdan bakıldığında Recep Garip'in Ortadoğu, Akif İnan'ın Mescid-i Aksa, Sezai Karakoç'un Alinyazısı Saati, Cahit Koytak'ın Gazze Risalesi ile paralellik gösterir. Bu şairlerin şiirlerinde de Orta Doğu ile ortak kültür varlığı ve Filistin/Kudüs meselesi en yoğun şekilde ele alınan duygu ve düşünceler olduğu görülebilir. Bu şiirlerde üzerinde durulan tema Kudüs'ün Müslümanlarca kutsal kavramının en üstte yer alan coğrafi mekânların başında olmasının yanında, Filistin'deki yaşanan insanî dram diğer bir konudur. Cemal Süreya'nın Ortadoğu, Ece Ayhan'ın Kudüs Fareleri adlı şiirlerinde coğrafi yer ve sosyal sorunlar dile getirilse de mefkûre birliği görülmemektedir. Cemal Süreya ile Ece Ayhan'ın şiirleri daha çok ikinci temaya uygundur. Nuri Pakdil'in aletleri, silahları, bedeni uzuvları, hatta eşyalara gelinceye kadar bütün betimlemelerini somut birer öge olarak mefkûresine uygun simetritelerde kullandığını görmek mümkündür. Onun şiirindeki betimlemeler çok canlı bir şekilde kendini belli eder. Aşağıdaki mısralarda;

Büyüyor elinde bomba
bombanın gerçeği yumuk çocuk eli
ama çocuk
aykırı görülür ölüme

³⁷ KOÇ, Turan. “Nuri Pakdil'in Şiirleri Üzerine”, *Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhallif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı*, Ocak 2004-Ankara, s.150

³⁶ İLHAN, Atilla. *Elde Var Hüzün*, Bilgi Yayınevi, İstanbul-1984, s.237-238

Düşününce anne
kudüsler yakınlaşır
bir tanrı tanımazın elinde de
kudüs haritası bakar kudüs yaklaşımıyla

Tapınakla yürek arasında en canlı ilişki
yüreğimiz sıkışınca
anladık
elaksa'dan bir taş düşürülmüştür

Soyut ve somut imgeler çok renkli parnasyen bir ressamın fırçasından çıkmış birer resim gibi okurun zihninde canlanır. “Yumuk çocuk eli” ve “tanrı tanımazın eli” arasındaki soyut-somut ilişkisini şiirin birçok yerinde görmek mümkündür. Şairin, bu tezat ifadelerle de şiirine ayrı bir güç kattığını görmek mümkündür. Şair;

İyi binen ata
Bir solukta geçer Hazer'i
Yavaş yavaş İngiliz
Tuzağına düşer at süren yiğitlerin

Sokaklar dar mı
boğulur anne
bu atlar
geniş alan ister

Şairin yukarıdaki şiirlerde ve daha birçok şiirinde “at” sözcüğünü sıkça kullandığı görülür. Bu bir yerde, şairin şiirinde halk edebiyatından yararlandığı izlenimleri vermektedir denilebilir. At, halk edebiyatının hem düz yazı hem de nazım şekilleri ve türlerinde en çok kullanılan motiflerinden biridir. Halk edebiyatında “at” motifi tekil olarak kullanıldığı gibi çoğu zaman “rüya” motifi ile birlikte de kullanılır. Nuri Pakdil'in şiirlerinin tamamı göz önünde bulundurulursa at-rüya terkibine daha yakın olduğu gözlemlenebilir. Rüya ile birlikte “at murattır” atasözü en çok kullanılan tabirlerdendir. Bu tabir geleceğe ümitle bakabilmenin rüya sahibine bir rahatlama ve hayal zenginliği vermesi açısından kıymetlidir. Rüyasında at görenin muradına ulaşacağı inancı, gelenekçi veya modern şiirde kendine yer bulan birçok şairi etkilemiş ve “at” Türk şiirinin vazgeçilmez imgelerinden biri olarak geçerliliğini her dönemde sürdürmüştür. Şairin burada gördüğü veya görmek istediği gerçek bir rüya olmayabilir ki bu uyanırken rüya görme Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Bursa'da Zaman şiirinde de mevcuttur. Burada “rüya” terimini Mehmet Kaplan görülenin içinde görünmeyi arama olarak ifade eder.³⁸ Bursa'da Zaman şiirinde Tanpınar, Bursa'nın tarihi dokusu içerisinde eski şaşalı günlerini görmek istiyordur denilebilir. Pakdil ise geçmişten ziyade geleceğin rüyasını ve at üstünde muradını görmek isteyebilir. Ayrıca;

Doğudan mı batıdan mı
Yürüyen bir çocuk göreceğiz Kudüs'e
Ben çok önce çıktım doğu'dan
Anneler her yerde arar beni

Şair burada Doğu-Batı kavramlarını yön olarak mı, kültürel bakış açısıyla mı söylemek ister diye düşünüldüğünde en yakın anlam kültürel gibi görünmekte. Batı/Batılı Doğuya/Doğuluya hep kötü ve kötümser bakmış onunla ilgili menfi ifadeler kullanmıştır. Bu ifadelerden bazılarını söylemek gerekirse; “anlaşılmaz ve hilekâr doğulu”, “konuşmaya değmez Türk (UnspeakableTurk)” ve “Doğu Despotizmi” gibi. Oysa ince ruhlu, nazik, hoşgörülü, alçak gönüllü, insana değer veren, insanı seven, sezgisel düşünce ve nirvanaya erişme vb. terminolojinin çoğu doğuda var olmuş ve hâlâ varlığını sürdürmektedir. Ahmet Yesevi, Mevlana, Yunus Emre, Konfüçyüs, Buda, Hafız, Sadi bu kıymetlerden sadece birkaçıdır. Bu bakış açısında genelde ruh-madde mukayesesi yapılır ve ruh, Doğuyu, madde ise Batıyı sembolize eder doğu aydınlarınınca. Bir diğer doğu-batı kavramında ise Kudüs özelinde değerlendirilebilir. Doğu Kudüs'te Müslüman ve hakları gasp edilen mazlumların yaşadığına inanmaktadır şair; dolayısıyla hareket noktası burası olmalıdır diye düşünmüş olması da muhtemel.

İnsan
Soyaçekim
göge yansır umudu
baktıkça aynada

Ve çocuk gülünce
ışır el aksa
el aksa bilir ki
çocuk koyacak o taşı

Şair, ideal olan ile realite arasında gelgitler yaşasa da mısralarında umutsuzluğa hiçbir şekilde yer vermediği görülür. Çocuk, beşerî bilimlerin içerisinde gelecekle ilgili kullanılan en temel kavramların başında gelir. Aynı zamanda birçok şair, yazar ve düşünür gelecekle ilgili öngörülerini çocuk sembolüyle dile getirir. Bunun en bilinen örnekleri Türk şiirinde Nabi'nin Hayriyye, Sümbülzade Vehbi'nin Lutfiyye, Mehmet Akif'in Asım; Tevfik Fikret'in Haluk ile geleceğin gençliğine, büyüğüne düşüncelerini söyler. Pakdil de gelecekle ilgili hayallerini, düşüncelerini hep çocuk kavramı üzerinden dillendirir.

Ağıt yakışmaz
şiire ve çocuk yüzlerine
ki çocuk yüzleridir getirir bizlere
gereğini bağımsızlığın

Mavi ışın dolanır anne gömleğinde
bal arısı deniz suyu
tayfi çocukların
gözetirkudüsleri

³⁸KAPLAN, Mehmet. *Şiir Tahlilleri 2-Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, 22. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul-2013, s.79

Kar yağmaz uçar anne gözlerinden
anne eli ovadır
oynayınca çocuk
daha genişler

Çocuk yüzü, edebiyatta aynı zamanda masumiyetin sembolüdür. Çocuk gibi yaşananlara herhangi bir tepkide bulunamama yönüyle El Aksa da masumiyeti temsil eder bir bakıma şairin şiirlerinde. Masumiyet, çoğu zaman onu anlamayanlarca taciz edilen zarar verilen en kıymetli değerlerdendir. Şair burada çocuk ile El Aksa arasında bir semantik ilişki kurmuştur denilebilir. Edebiyatın birçok türünde iyiler ödüllendirilir, kötüler cezalandırılır. El Aksa şairin mısralarında iyiliğin ve masumiyetin sembolü olarak kullanıldığından onun yüzü hep ileriye dönüktür ve gelecekte hiç ümidini kesmez. Buradaki ebed-müddet fikrinin odağında çocuk vardır. Ruhu, gönlü temiz; geleceği aydınlık çocuk.

SONUÇ

Nuri Pakdil'in ileriye sürdüğü "yerli düşünce" eksenli fikri temelin konu, söylem, yaklaşım, anlama ve anlatabilme istikametinde tamamen yerli, kendi toprağına, mensubu olduğu kültür coğrafyasına uygun köklü bir yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu düşünce yapısının temelinde, ilim-irfan sahibi ve de şuurlu, mütebedeyin anne-baba vardır. Annenin mazlum milletler için söylediği ninniler, yakmış olduğu ağıtlar, anlattığı hikâyeler onun çocuk beyninde, merhamet, sahiplenme ve yüce bir ülkeye bağlanma noktasında güçlü bir etkiye sahip olduğu görülebilir. Nuri Pakdil, şiirlerini yüce bir ülkeye hizmet etme şuuruyla oluşturmuş; ancak şiirini(sanatını) davasına feda etmemiş, mefkûresini büyük bir ustalık ve edebi bir üslupla eserlerinde dillendirmiştir denilebilir. Nuri Pakdil, Tevfik Fikret'in "Ömr-i muhayyel", Ahmet Haşim'in "o belde" adlı eserlerindeki gibi ütöpik bir dünyanın peşine düşmez; o, bin yıllık bir tarihi birikimle yaşamışlığa/yaşanan halihazıra karşı sorumluluk duygusuyla meseleye yaklaşmıştır demek mümkün. Şu mısralarda devrin insanına, yazarına, şairine, düşünenine bir çağrı olduğu görülür;

Çağ muştusu günaydın
Direnmeyi çoğaltanlara
Beyaz çizgi ortada
Gösterir geleceği

Şairin bu mısraından yola çıkarak "Beyaz çizgi ortada" mısraında beyaz çizgi; zalimle mazlumu, haklıyla haksızı, doğru ile yanlış, insanla insanlıktan çıkmış olanı, dünyaya geliş sebebini anlayanla anlamayanı, mefkûresi olanla olmayanı, derdi olanla olmayanı kısacası beyaz çizgiyi ve hangi yönde olduğunu, insanoğlu tarafını belirlemelidir denilebilir. İnsan olma, aydın olma vasıfları onu realiteden kaçırmaz, bizatihi özünde yaşatır var olanı. Nuri Pakdil'in şiirlerinde metafizik âleme doğru giden bir

yol aramak beyhude olabilir demek iddialı bir söz değildir, çünkü onun şiirlerinde her şey canlı bir tablo gibi doğal olarak yaşayan insanlar ve bu insanların yaşadığı bilinen coğrafyaları görmek mümkündür.

Türk Divan Edebiyatı şairlerinden Nedim ve Milli Edebiyat dönemi şairlerinden Yahya Kemal'in tema olarak İstanbul'a yoğunlaşmasıyla "İstanbul Şairi" diye adlandırıldıkları gibi, Nuri Pakdil de Filistin-Kudüs'e yoğunlaşmış ve bu yüzden "Kudüs Şairi" olarak adlandırılmıştır. Nuri Pakdil'in, Filistin-Kudüs temalı şiirleri onun şiirinin nicelik olarak büyük bir kısmını tutar. Aynı zamanda nitelik açısından da araştırmacıların ona "Kudüs Şairi" adını vermelerinden hareketle bu temalı şiirlerinin daha dikkate değer olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- [1] Doğan, Muhammet Nur, *Fuzuli'nin Poetikası*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2002
- [2] Doğan, Mehmet, "Altı [Beş] Şair, Altı [Beş] Poetika: Necip Fazıl Kısakürek: Şiir, Hakikati Arama İşidir", Yeni Düşünce, İst. 1990
- [3] İLHAN, Attila, *Elde Var Hüzün*, Bilgi Yayınevi, İstanbul-1984, s.237-238
- [4] KARATAŞ, Turan, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, Perşembe Kitapları, İstanbul-2001
- [5] Koç, Turan, *Nuri Pakdil'in Şiirleri Üstüne, Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı*, Ocak 2004-Ankara, s.150-153
- [6] Lekesiz, Ömer, *Korkudan Oyuna Nuri Pakdil'in Oyunları*, Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ocak 2004-Ankara, s.161-172
- [7] Muallim Naci, *İstulihat-ı Edebiyye*, Hzl. Doç. Dr. M. A. Yekta Saraç, İst. 1996
- [8] ÖZALP, N. Ahmet, (Bir Biyografi Denemesi) *ANAYOL GÖSTERİCİSİ BİR USTA VE -SÜREN- UZUN YÜRÜYÜŞÜ*, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara-1998
- [9] Özdenören, Rasim, *Nuri Pakdil: Eylemin Arka Yüzü*, Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ocak 2004-Ankara, s. 227-235
- [10] Pakdil, Nuri, *Sükût Suretinde*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1997
- [11] Pakdil, Nuri, *Ahit Kulesi*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1997
- [12] Pakdil, Nuri, *Osmanlı Simitçileri*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-1999
- [13] Pakdil, Nuri, *Anneler ve Kudüsler*, Edebiyat Dergisi Yayınları, I. Basım, Ankara-2014

- [14] Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ocak 2004-Ankara
- [15] Pakdil, Nuri, *Otel Gören Defterler 5*, Edebiyat Dergisi Yayınları, II. Basım, Ankara-2014
- [16] PAKDİL, Nuri, *Bir Yazarın Notları-I* (deneme), Edebiyat Dergisi Yayınları, Ankara-1980
- [17] PAKDİL, Nuri, "*Kalemin Yüklü*", Edebiyat Dergisi, 1969, s.1
- [18] Pakdil, Nuri, *Tüm Karanlığa Yiğit Direniş: KONUŞMALAR 2*, Edebiyat Dergisi Yayınları, Ank-2016, s.125
- [19] TANPINAR, Ahmet Hamdi, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, 2. Baskı, Hzl:Dr. Zeynep Kerman, İst - 1977
- [20] AY, Arif, *Nuri Pakdil'in Şiiri*, Yedi İklim Dergisi, Sayı: 58, İstanbul, Ocak 1995
- [21] DUYMAZ, Recep, *Bilinç Yüklü Metinler*, Nuri Pakdil: Eylemin Arka Yüzü, Hece Dergisi, Düşünsel, Entelektüel, Muhalif Bir Tasarım Olarak Edebiyat Dergisi ve Nuri Pakdil Özel Sayısı, Ankara - Ocak 2004, s. 128-132
- [22] İNAN, Mehmet Akif, *Mescid-i Aksa*, Akıncılar Dergisi, Yıl 1, Sayı 5, Ankara-1979
- [23] UYAR, Turgut, *Dünyanın En Güzel Arabistanı*, Açık Oturum Yayınları, İstanbul -1959
- [24] AYHAN, Ece, *Kınar Hanım'ın Denizleri*, Açık Oturum Yayınları, İstanbul - 1959